

kadernota 2019

1. Inhoudsopgave

Inleiding	3
Begroten Nieuwe Stijl	4
Coalitieakkoord en Bestuursakkoord 2018 – 2022	6
Budgetcyclus	7
Ambities -> Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL) -> bestedingsvoorstellen	8
Beschikbare middelen voor Onze ambities	10
Aandachtspunten Kaders Onze portemonnee	13
Hoe blijven we financieel gezond?	15
Bijlagen	
1	Wensen en prioriteiten vanuit vorige collegeperiode 2014-2018 (Dynamische Prioriteiten Lijst DPL))
2	Historisch verloop knop 1 en 2: Saldo begroting en Beleidsintensivering
3	Toelichting deelnemersbijdrage Gemeenschappelijke Regelingen (GR)
4	Huidige kaders Onze portemonnee

2. Inleiding

In de tweede helft van mei is het college gevormd tezamen met een coalitieakkoord en een bestuursakkoord. Dit bestuursakkoord zal de ambities voor de komende bestuursperiode 2018 – 2022 bevatten. In deze kadernota is, los van de al gemaakte beleidskeuzes, nog geen nieuw beleid voorgesteld, anders dan de beleidskeuzes die niet op het coalitie- en bestuursakkoord kunnen wachten.

De keus is gemaakt om in deze kadernota de financiële mogelijkheden in kaart te brengen om in een later stadium -bij het vaststellen van de begroting 2019- besluiten te nemen over de ambities die we willen realiseren, hoe we daarin gaan prioriteren en focus aanbrengen. Daarbij zal ook duidelijk worden welke financiële kaders we eventueel moeten herzien om deze ambities mogelijk te maken.

De kadernota start met een toelichting op de nieuwe stijl van begroten en verantwoorden waarmee we de budgetcyclus 2019 gaan starten. We vertellen hoe deze kadernota aansluit bij het coalitieakkoord en het bestuursakkoord en hoe we deze vertalen naar de begroting 2019. Vervolgens gaan we in op de Dynamische Prioriteiten die resteren uit de collegeperiode 2014-2018. Tenslotte geven we inzicht in de financiële mogelijkheden van de gemeente Borger-Odoorn in meerjarig perspectief en de mate waarin we in staat zijn om financiële armslag te creëren voor het realiseren van nieuwe en bestaande ambities.

Deze kadernota in nieuwe stijl is zeker niet alleen een andere wijze van presenteren. Deze nieuwe stijl is ook een andere manier van denken en werken. Waarbij alle betrokkenen (beleidsmedewerkers, budgethouders, collegeleden en raadsleden) zich eigenaar voelen van de ambities die we willen realiseren. We zijn daarbij transparant over wat we in essentie met elkaar willen bereiken en geven ruimte aan ieders rol om dit te realiseren.

Namens het college van Borger-Odoorn:

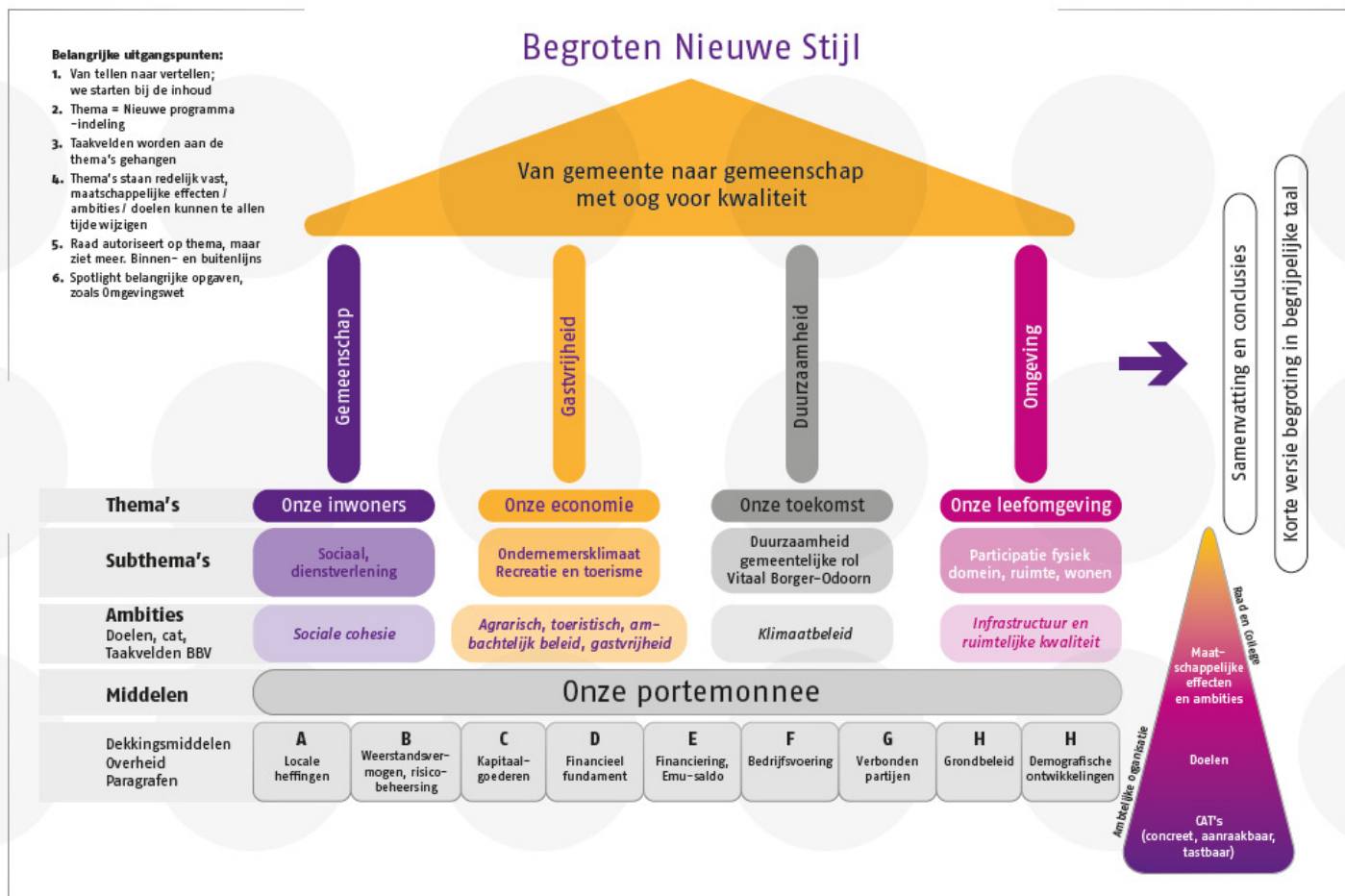
3. Begroten Nieuwe Stijl

Onze inwoners, Onze toekomst, Onze economie en Onze leefomgeving. Vier thema's als kapstok voor een nieuwe stijl van begroten en verantwoord en dus ook voor deze kadernota. Vier thema's die recht doen aan de ambities van Borger-Odoorn. Zoals u in de inleiding heeft kunnen lezen, starten we dit jaar met een beleidsarme kadernota. We lopen hierdoor niet vooruit op het coalitieakkoord van het nieuwe college van Borger-Odoorn, dat nog in de afrondende fase was bij het schrijven van deze kadernota. Dit neemt niet weg dat we de focus op vertellen behouden. Deze kadernota geeft inzicht in de financiële mogelijkheden om ambities waar te maken. Het herijken van onze gemeentelijke ambities en de besluitvorming daarover vindt plaats bij de behandeling van het coalitieakkoord en het vaststellen van de begroting 2019. Bij de behandeling van de begroting zal door focus aan te brengen en te prioriteren duidelijk worden welke ambities we kunnen realiseren binnen de financiële ruimte zoals geschetst in deze kadernota. Met deze kadernota geven we dus inzicht in de opbouw van de inkomsten en de uitgaven van de gemeente, de ontwikkelingen die zich daarin voordoen en de ruimte die er is voor het waarmaken van onze ambities.

Voor u de kadernota gaat lezen, nemen we u heel kort mee in de essentie van Begroten Nieuwe Stijl. Onderstaand plaatje vertelt in essentie wat we beogen met Begroten Nieuwe Stijl. We hebben dit in mei, tijdens de informatieve raadsvergadering, aan u toegelicht.

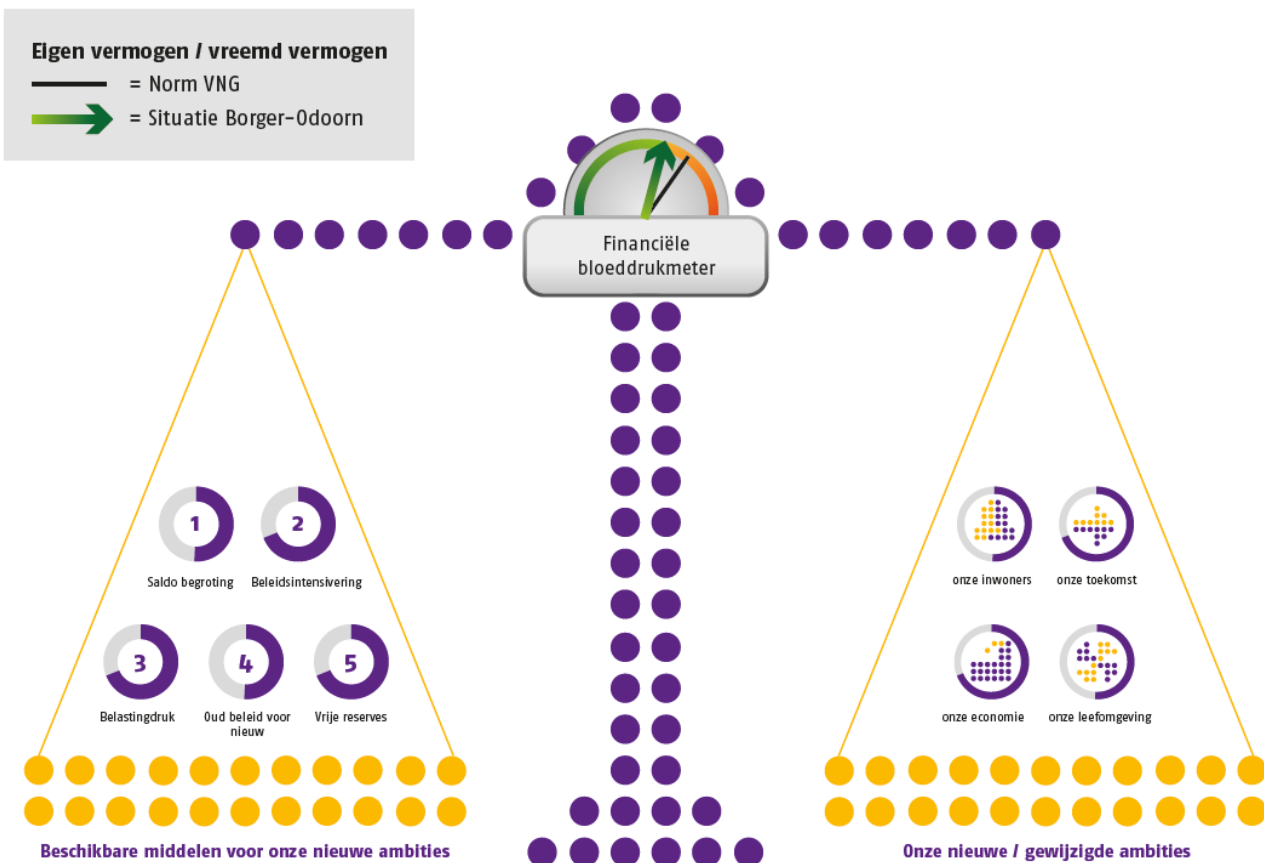
De belangrijkste uitgangspunten hiervan zijn:

- ▶ we gaan 'van tellen naar vertellen' (de inhoud voorop);
- ▶ sturen op resultaten;
- ▶ integrale samenhang in onderwerpen, ondersteunend aan het gesprek;
- ▶ stevige verbinding tussen beleid en begroting;
- ▶ grafische en begrijpelijke presentaties in één oogopslag;
- ▶ flexibele ruimte voor grote bestuurlijke ambities (zoals de omgevingswet);
- ▶ aandacht voor rode draden als Cittaslow, participatie en samenwerking.

De weegschaal: knoppen om ambities en middelen in evenwicht te brengen

Met de weegschaal laten we zien hoe we onze ambities en de middelen die nodig zijn om deze te realiseren in balans kunnen brengen, waarbij we oog houden op een financieel gezonde positie. De rechterkant van de weegschaal geeft inzicht in onze ambities per thema. De linkerkant geeft inzicht in de knoppen waar we aan kunnen draaien om middelen beschikbaar te stellen. De financiële bloeddrukmeter laat zien wat de inzet van deze middelen betekent voor onze financiële positie. Met andere woorden: Hoe blijven we financieel gezond en bieden we maximale en verantwoorde ruimte aan het realiseren van onze ambities.

Knoppen waar we aan kunnen draaien:

- 1 Knop saldo begroting: de structureel beschikbare middelen die we kunnen inzetten voor meerjarige uitgaven.
- 2 Knop beleidsintensivering: de incidenteel beschikbare middelen die we kunnen inzetten voor eenmalige uitgaven.
- 3 Knop belastingdruk: de gemiddelde ontwikkelingen van onze lokale belastingen ten opzichte van de voorgaande jaren: Onroerend Zaak Belastingen (OZB), afvalstoffenheffing en rioolheffing.
- 4 Knop oud beleid voor nieuw: de middelen die we kunnen vrijspelen door oud beleid te schrappen om ambities en dus nieuw beleid te realiseren.
- 5 Knop vrije reserve: de middelen die we eventueel aanvullend beschikbaar hebben om onze ambities te realiseren. De inzet van de vrije reserve is een mogelijkheid die telkens goed en behoedzaam afgewogen dient te worden. Het aanwenden van deze middelen is namelijk van

directe invloed op de verhouding tussen ons eigen vermogen (reserves) en vreemd vermogen (leningen) en daarmee dus van invloed op onze financieringspositie. De VNG schrijft voor dat de verhouding tussen ons eigen vermogen en vreemd vermogen binnen een bepaalde norm moet blijven: minimaal 30% eigen vermogen. Onze gemeente voldoet ruimschoots aan deze norm en richt haar financiële beleid er op om dit zo te houden en daarmee financieel gezond te blijven.

We geven met deze beleidsarme kadernota inzicht in het totaal van de Dynamische Prioriteiten. Deze zullen worden geconcretiseerd in de begroting 2019, na het vaststellen van het coalitie- en bestuursakkoord 2018-2022. In deze beleidsarme kadernota geven we daarnaast een actueel beeld van de financiële ruimte die er nu is om bij de begroting 2019 concrete bestedingsvoorstellen te kunnen doen op basis van het coalitie- en bestuursakkoord 2018-2022.

4. Coalitieakkoord en bestuursakkoord 2018-2022

Het herijken van onze gemeentelijke ambities en de besluitvorming daarover, vinden plaats bij de behandeling van het coalitieakkoord. Vervolgens wordt in het bestuursakkoord vastgelegd welke ambities het nieuwe college en de nieuwe raad tussen 2018 en 2022 willen realiseren. Bij de behandeling van de begroting 2019 zal, door focus aan te brengen en te prioriteren, duidelijk worden welke ambities we kunnen realiseren binnen de financiële ruimte zoals geschetst in deze kadernota. Daarmee is een belangrijk deel van de lange termijn agenda voor de raad helder.

5. Budgetcyclus

De budgetcyclus is een ander woord voor de gehele begrotings- en verantwoordingscyclus die we elk jaar doorlopen. De nieuwe budgetcyclus 2019 start met deze kadernota voor 2019 en eindigt met de jaarrekening 2019. Tussen deze twee momenten stellen we de begroting 2019 op en hebben we twee bijsturingsmomenten, genaamd Bestuursrapportage 1 en 2. Alle rapportages worden aan uw raad ter vaststelling voorgelegd. Voor 2019 voor het eerst in Nieuwe Stijl, zoals toegelicht in hoofdstuk 2.

In de besluitvormingscyclus valt de behandeling van de jaarrekening 2017 gelijktijdig met de behandeling van de eerste bestuursrapportage 2018 en de kadernota 2019. Dit biedt de mogelijkheid om eventuele structurele financiële gevolgen uit de jaarrekening en de bestuursrapportage te vertalen naar deze kadernota. Met andere woorden: we houden direct rekening met negatieve en positieve structurele effecten uit de jaarrekening en bestuursrapportage in deze kadernota 2019. Doordat we op hetzelfde moment verantwoording afleggen, actualiseren en verwachtingen uitspreken. Onderstaand de nog te zetten stappen in de budgetcycli van 2017, 2018 en 2019.

Verantwoording afleggen

2017

jaar
rekening

Actualiseren

2018

bestuurs
rapportage
1

jaar
rekening

bestuurs
rapportage
2

Verwachtingen uitspreken

2019

kadernota

jaar
rekening

begroting

bestuurs
rapportage
2

bestuurs
rapportage
1

6. Ambities -> Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL) -> bestedingsvoorstellen

In de vorige collegeperiode 2014-2018 zijn gaande weg nieuwe wensen en prioriteiten ontstaan die nog niet in de begroting zijn gehonoreerd. In de nu komende periode zal worden bekeken in hoeverre deze nieuwe wensen en prioriteiten aansluiten bij de ambities die zijn vastgelegd in het coalitieakkoord en het bestuursakkoord van de nieuwe collegeperiode 2018-2022.

Het college wil een aantal van deze nieuwe wensen en prioriteiten met deze kadernota 2019 expliciet onder uw aandacht brengen. De overige onderwerpen, die afhankelijk zijn van de besluitvorming over het coalitie- en bestuursakkoord, zijn ter informatie aan deze kadernota toegevoegd.

Aandachtspunten voor deze kadernota

1. **Verzelfstandiging zwembaden:**

Op 26 april heeft uw raad nog geen besluit genomen om de 3 zwembaden van de gemeente Borger-Odoorn in een overheids BV te plaatsen en daarvoor extra middelen ter beschikking te stellen. Afsproken is om een werkgroep te formeren en mee te nemen in deze casus en zo meer duidelijkheid te verschaffen over de vragen die er bij uw raad leven. Samen met uw raad zal worden afgewogen hoe de besluitvorming zijn weg zal vervolgen.

2. **Bedrijfsvoering: bestuurlijke accenten en wettelijke taken:**

In 2019 gaan we verder, waar we in 2017 en 2018 al mee begonnen zijn: het geven van een impuls aan onze gemeentelijke organisatie rond de brede thema's "Betrouwbare Overheid / Dienstverlening" en "Veranderende rol in de samenleving". Binnen deze thema's werken wij, samen met onze medewerkers, aan het verbeteren van de dienstverlening, eerst en vooral in de basis: brieven op tijd beantwoorden en tijdig reageren op terugbelverzoeken. Tegelijkertijd gaan we werken aan een verdere verdieping van onze relatie met onze inwoners: het thema "Veranderende rol in de samenleving".

Daarnaast werken we in 2019 door aan de invoering van nieuwe taken, zoals de AVG en de Omgevingswet; de digitalisering van werkprocessen gaat verder, ketensamenwerking vraagt op diverse terreinen aandacht. Ook de huisvesting in het gemeentehuis en op de werf komen in 2019 in beeld voor modernisering en aanpassing aan de wettelijke eisen op het gebied van verduurzaming van overheidsgebouwen en op grond van arbo eisen. Dit alles met een organisatie, die in haar basisformatie is afgestemd op het uitvoeren van beheerstaken. Berenschot heeft begin 2016 al geconstateerd, dat onze formatie niet in alle gevallen is afgestemd op het adequaat uitvoeren van de taken, noch op het realiseren van een aantal bestuurlijke ambities.

De raad heeft op grond van de conclusies en aanbevelingen van Berenschot in 2016 en 2017 al een aantal maatregelen genomen, waaronder met structureel effect schrappen van de toen nog resterende taakstellingen en het beschikbaar stellen van tijdelijke formatie voor een aantal bestuurlijke prioriteiten. Ook het generatiepact dat op 1 januari 2018 is ingevoerd heeft een positieve invloed op de veerkracht van de organisatie. Het biedt echter nog geen structurele oplossing voor het spanningsveld tussen taken, bestuurlijke ambities en beschikbare basisformatie.

Daarom zal het college in de loop van 2018 een meerjarenplan opstellen om de organisatie in meer structurele zin af te stemmen op de taken die uitgevoerd moeten worden, zowel voor de basistaken als voor de bestuurlijke prioriteiten, o.m. zoals die zijn vastgelegd in de Politieke Termijn Agenda en het coalitieakkoord 2018-2022. Dit plan zullen we tegelijk met de begroting 2019 aan uw raad presenteren.

3. **Ontwikkeling regionale beleidsagenda voor Zuidoost Drenthe:**

Op woensdag 24 januari vond een bijzondere raadsvergadering plaats van de gezamenlijke raden van de drie BOCE-gemeenten. In deze raadsvergadering is de regionale beleidsagenda voor Zuidoost-Drenthe (visiedocument en uitvoeringsagenda) behandeld. Er is gesproken over de verschillende onderdelen van de regionale beleidsagenda. Vervolgens heeft het besluitvormingsproces van de drie gemeenteraden over de regionale beleidsagenda plaats gevonden.

Momenteel wordt er door verschillende werkgroepen aan de invulling van de uitvoeringsagenda gewerkt. Hierbij hoort ook het opstellen van budgettaire kaders. Een voorstel hierover volgt nog. Ook is nog niet duidelijk hoe de eventuele verdeling over de respectieve gemeenten er uit gaat zien. Met het oppakken van de uitvoeringsagenda verplichten de gemeenten zich om ruimte te maken voor investeringen in de komende tijd waardoor de gezamenlijke profilering en belangenbehartiging van de regio Zuidoost-Drenthe wordt vergroot.

4. **Nader in te vullen onderwerpen uit Bijlage I (DPL) afhankelijk van uitwerking coalitieakkoord.**

In Bijlage 1 zijn totaal 38 nog niet gehonoreerde onderwerpen ter informatie voor uw raad als wens en/of prioriteit benoemd. Dit per thema en ook voor Onze portemonnee. Deze voorstellen zullen wij eerst nog moeten vergelijken aan het coalitie- en bestuursakkoord.

Bij de begrotingshandeling 2019 zullen uit deze lijst keuzes gemaakt worden om deze vervolgens aan uw raad als bestedingsvoorstel voor het jaar 2019 of volgende jaren voor te kunnen leggen.

In onderstaande tabel is per thema, voor zover dit nu mogelijk is, een indicatieve inschatting opgenomen van de totale structureel en incidenteel benodigde budgetten. Een deel van de benodigde budgetten is in Bijlage I nog 'P.M.' geraamd.

DPL per thema	Structureel	Incidenteel
Onze inwoners	79.000	80.000
Onze toekomst	59.832	50.000
Onze economie	0	55.000
Onze leefomgeving	1.197.300	2.179.000
Onze portemonnee	110.000	0
Totaal	1.446.132	2.364.000

7. Beschikbare middelen voor Onze ambities

1

2

Saldo begroting en saldo beleidsintensivering

Hieronder geven we inzicht in de middelen die beschikbaar zijn voor het realiseren van onze nieuwe ambities door te draaien aan knop 1 en 2. In bijlage 2 hebben we voor knop 1 en knop 2 een historisch verloop opgenomen, zodat uw raad kan zien hoe de beginsaldi van deze twee knoppen tot stand zijn gekomen.

In de begroting 2018 is inzicht gegeven in de beschikbare financiële ruimte in de jaren 2019 – 2022. Er heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan vanuit de jaarrekening 2017, de bijdragen van het Rijk (gemeentefonds) en de voortgang van 2018. Deze mutaties zijn alle ook opgenomen in bestuursrapportage 2018-1.

Jaarrekening 2017

De resultaten van de jaarrekening 2017 geven aanleiding om de begrote budgetten vanaf 2018 structureel (meerjarig) aan te passen. Denk hierbij aan een hogere inkomst toeristenbelasting en een hogere inkomst leges. Bij de bestuursrapportage 2018-1 zijn deze wijzigingen verwerkt voor het jaar 2018. Met deze kadernota worden deze wijzigingen meerjarig verwerkt. Daarmee geven we een actueel inzicht in de beschikbare budgetruimte.

Rijksbijdragen (Gemeentefonds)

De uitkering gemeentefonds is opgebouwd uit de basisuitkering, de decentralisatie- en integratieuitkering en de uitkering sociaal domein (Jeugdwet, Wmo, Participatiewet). Een mutatie in de hoogte van de basisuitkering is direct van invloed op het saldo van onze begroting. Mutaties in de twee andere onderdelen zijn niet van invloed op het saldo van onze begroting, omdat bijvoorbeeld een hogere bate ook leidt tot een gelijke hogere last.

De uitkering gemeentefonds wordt in de jaarschijf 2019 € 918.000 hoger ten opzichte van de begroting 2018. Dit komt door mutaties in de maartcirculaire 2018. De basisuitkering is namelijk verhoogd met € 918.000 en dat is van invloed op de knop saldo begroting. In deze kadernota worden de wijzigingen in het gemeentefonds ook meerjarig verwerkt.

Voortgang 2018

Bij de behandeling van de begroting 2018 heeft uw raad ingestemd met het incidenteel dekken van 4 structurele bestedingsvoorstellen. Daarbij is besloten om de dekking structureel te maken zodra hiervoor middelen meerjarig beschikbaar zijn. Dit is nu het geval. Het gaat om een totaal budget van € 288.000 voor vier onderwerpen, te weten twee gebiedscoördinatoren, 1 fte Handhaving, 1 fte Groen en budget voor de uitvoering van het jaarplan Recreatie & Toerisme. De meerjarige gevolgen zijn in onderstaande tabel bij knop 1 verwerkt.

De deelnemersbijdrage aan de Gemeenschappelijke Regelingen (GR's) (GGD, RUD, VRD en Recreatieschap) zijn verhoogd door o.a. loon- en prijsstijging. In de voortgang van 2018 is dit verwerkt. De meerjarige gevolgen zijn in onderstaande tabel bij knop 1 verwerkt. Op bijlage 3 is dit gespecificeerd.

De huidige begrotingen van de GR's Wedeka en EMCO zijn hoger dan de door ons begrote deelnemersbijdragen. Afhankelijk van de zinswijzen van de deelnemers op deze begrotingen, bestaat het risico dat onze deelnemersbijdragen bij de begroting 2019 nog zal moeten worden aangepast. Op bijlage 3 is dit ook benoemd.

1

Gevolgen voor saldo begroting

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Saldo begroting bij begroting 2018	59.484	624.252	363.766	58.806	110.875	80.289
- Mutaties jaarrekening 2017	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500
- Mutaties Rijksbijdragen (gemeentefonds)	170.000	918.000	1.445.000	1.768.000	2.278.000	2.278.000
- Mutaties voortgang 2018	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193
<i>Totaal mutaties in bestuursrapportage 2018-1</i>	<i>71.307</i>	<i>819.307</i>	<i>1.346.307</i>	<i>1.669.307</i>	<i>2.179.307</i>	<i>2.179.307</i>
Subtotaal saldo begroting	130.791	1.443.559	1.710.073	1.728.113	2.290.182	2.259.596
Structureel maken 4 bestedingsvoorstellen		-288.000	-288.000	-288.000	-288.000	-288.000
Hogere bijdragen GR's		-64.256	-93.579	-134.407	-176.578	-176.578
Saldo begroting bij kadernota 2019	130.791	1.091.303	1.328.494	1.305.706	1.825.604	1.795.018

2

Gevolgen voor saldo beleidsintensivering

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Saldo beleidsintensivering bij begroting 2018	150.000	547.772	619.772	677.772	782.772	832.772
- Mutaties jaarrekening 2017	0	0	0	0	0	0
- Mutaties Rijksbijdragen (gemeentefonds)	0	0	0	0	0	0
- Mutaties voortgang 2018	-131.822	-60.000	0	0	0	0
<i>Totaal mutaties in bestuursrapportage 2018-1</i>	<i>-131.822</i>	<i>-60.000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Saldo beleidsintensivering bij kadernota 2019	18.178	487.772	619.772	677.772	782.772	832.772

3

Belastingdruk

De knop belastingdruk laat de mutatie zien van de Onroerende zaakbelastingen (OZB), reinigingsheffingen en rioolheffingen ten opzichte van het voorgaande jaar. De OZB is een algemene belasting die vrij mag worden besteed. De hoogte van de OZB kan door uw raad worden bepaald. Reinigingsheffingen en rioolheffingen zijn geormerkte heffingen die niet vrij mogen worden besteed. Beide heffingen zijn 100% kostendekkend. Met de huidige hoogte van de OZB behoort Borger-Odoorn tot de duurdere gemeenten in Drenthe. Daar staat tegenover dat Borger-Odoorn met de reinigingsheffing tot de goedkopere gemeenten in Drenthe behoort.

	OZB		Reinigingsheffing	Rioolheffing	Totaal
Totale opbrengsten bij begroting 2018	5.714.650		1.841.008	3.032.606	10.588.264
Mutaties	100.006	1,75%	PM	PM	100.006
Mutatie reserve reiniging + riool	-		PM	PM	0
Totaal herziene opbrengst bij kadernota 2019	5.814.656		1.841.008	3.032.606	10.688.270
Voorlopige mutatie belastingdruk in %					0,94%

4

Oud beleid voor nieuw

Oud beleid voor nieuw weerspiegelt de middelen die we kunnen vrijspelen door oud beleid te schrappen om ambities en dus nieuw beleid te realiseren. Op basis van het coalitieakkoord en het bestuursakkoord kunnen we onderzoeken in hoeverre er, indien nodig, oud beleid kan worden geschrapt om de realisatie van nieuw beleid mogelijk te maken. Hierbij kan als methodiek gedacht worden aan een nog nader in te vullen taakstelling, die start met keuzes wat we beleidsmatig anders of niet meer doen.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stand beschikbaar oud voor nieuw	0	0	0	0	0	0
Schrappen oud beleid	PM	PM	PM	PM	PM	PM
Beschikbaar voor nieuw beleid bij kadernota 2019	0	0	0	0	0	0

5

Vrije reserve

De vrije reserve is ingesteld om eventuele tekorten bij de jaarrekening op te vangen. We kunnen de vrije reserve ook inzetten om onze ambities te realiseren wanneer we met de andere knoppen onvoldoende extra middelen kunnen vrijspelen.

De inzet van de vrije reserve is een mogelijkheid die telkens goed en behoedzaam afgewogen dient te worden. Het aanwenden van deze middelen is namelijk van directe invloed op de verhouding tussen ons eigen vermogen (reserves) en vreemd vermogen (leningen) en daarmee dus van invloed op onze financieringspositie. De VNG schrijft voor dat de verhouding tussen ons eigen vermogen en vreemd vermogen binnen een bepaalde norm moet blijven: minimaal 30% eigen vermogen. Onze gemeente voldoet ruimschoots aan deze norm en richt haar financiële beleid er op om dit zo te houden en daarmee financieel gezond te blijven.

	2018
Eindstand jaarrekening 2017	2.652.789

De stand van de vrije reserve wordt door verschillende factoren beïnvloed, zoals rente-toevoeging en onttrekking om het budget beleidsintensivering op niveau te houden. Op basis van het coalitieakkoord en bestuursakkoord kunnen we onderzoeken in hoeverre de inzet van de vrije reserve nodig en verantwoord is om de realisatie van nieuw beleid mogelijk te maken.

8. Aandachtspunten voor kaders van Onze portemonnee

In bijlage 4 zijn de kaders, ofwel de financiële uitgangspunten, beschreven die leidend zijn voor de gehele budgetcyclus en hoe we daar met elkaar mee omgaan. Dit zijn financiële kaders hoe we omgaan met de inkomsten en de uitgaven van Onze portemonnee. De ontwikkeling van onze niet-financiële kaders, ofwel kaders voor ons inhoudelijk beleid voor onderwerpen als duurzaamheid, verkeer, groen, sport, economie zijn weergegeven in de thema's Onze inwoners, Onze toekomst, Onze economie en Onze leefomgeving in de vorm van doelstellingen en resultaten die we willen bereiken om dichterbij de ambities van de gemeente te komen. Omdat deze kadernota nog beleidsarm is, gaat deze kadernota niet in op de ontwikkeling van deze inhoudelijke (niet-financiële) kaders.

Aandachtspunten voor kaders van onze portemonnee

Er zijn enige kaders die we in deze Kadernota als aandachtspunt willen benoemen. Wij stellen ons voor dat deze aandachtspunten in de loop van het jaar in de werkgroep financiën worden geagendeerd. Als na bespreking in de werkgroep financiën blijkt dat dit aanleiding geeft tot aanpassing van één of meerdere kaders zullen deze wijzigingen bij de begroting 2019 aan uw raad worden voorgelegd. In deze kadernota vertellen we welke kaders dit zijn en om welke redenen deze mogelijk worden herzien, zodat uw raad bekend is met deze voornemens.

Aandachtspunten bij de begroting 2019:

1. **Vaststellen VNG-norm gezonde financiële positie:**

De VNG adviseert een norm voor een financieel gezonde positie van minimaal 30% eigen vermogen (reserves) van het balanstotaal. De gemeente Borger-Odoorn heeft hiervoor nog geen kaders vastgelegd. Het is belangrijk om een goede vermogenspositie te borgen voor de toekomst. We willen immers financieel gezond blijven. Dit aandachtspunt willen wij in de tweede helft van dit jaar verder uitwerken.

2. **Egaliseren reserve begrotingssaldo:**

Historische afspraken over een onttrekking of toevoeging aan deze reserve zorgen er voor dat deze jaarlijkse mutaties aanzienlijk van elkaar verschillen. Dit heeft tot gevolg dat het jaarlijkse budget voor saldo begroting (knop 1) per jaar aanzienlijk fluctueert. Meer stabiliteit in de hoogte van dit budget is zeer wenselijk. Verdere uitwerking volgt in de 2^e helft 2018.

3. **Thema's in plaats van programma's / dekking programma 6:**

Met Begroten Nieuwe Stijl verlaten we de traditionele programma-indeling van onze begroting en verantwoording. Voor programma 6, Sociaal Domein, is tot op heden het kader geformuleerd om voorstellen te doen waarbij een besluit over de financiële dekking volgde bij bestuursrapportage 2 van het boekjaar. Dit kader dient te worden herzien omdat het huidige programma 6 vanaf 2019 onderdeel is van het thema 'Onze inwoners'.

4. **Rijksbudget leidend voor lastenraming:**

Sociaal Domein valt vanaf 2019 onder 'Onze inwoners'. Het huidige kader is, dat rijksbudget met betrekking tot de 3 decentralisaties, Jeugdzorg, Wmo en Participatie, tevens onze lastenraming is. Vraag is of dit kader nog wel is te handhaven en of dit nog past bij de uitgangspunten van Begroten Nieuwe Stijl. Immers met dit huidige kader maken we de inhoudelijke ambities ondergeschikt aan het beschikbaar gesteld rijksbudget. Voorbeeld: Rijksbudget Jeugdzorg 2016: € 6.177.000 en rijksbudget 2017 is € 5.169.000 (€ 1 mln. minder). Onze huidige uitgaven Jeugdzorg bedragen jaarlijks ongeveer € 5.500.000, waardoor in boekjaar 2017 een aanzienlijk structureel tekort ontstaat.

5. **Onvoorzien budget kan ook voorzien budget worden:**

Als onderdeel van Begroten Nieuwe Stijl willen we bezien welke mogelijkheden er zijn om een gedeelte van de 'onvoorzien budgetten', te weten de budgetten beleidsintensivering en saldo begroting, te budgetteren bij de thema's onze inwoners, onze toekomst, onze economie en onze leefomgeving. Beoogd wordt om hiermee voor actuele ontwikkelingen de mogelijkheden te verruimen om tussentijds efficiënter een beroep te kunnen doen op beschikbare budgetten.

6. **Belastingdruk evalueren:**

OZB:

Bij de behandeling van de vorige kadernota is besloten de jaarlijkse verhoging van de OZB te verlagen van 2,75% naar 1,75%. In onze begroting 2018 en meerjarenbegroting 2019-2022 is dit verwerkt. Omdat Borger-Odoorn tot de categorie 'duurdere gemeenten' behoort willen we met uw raad evalueren of een verdere verlaging verantwoord is.

Toeristenbelasting:

Toegezegd is, dat de toeristenbelasting dit jaar nog zal worden geëvalueerd. Eerder is al besloten een verhoging van deze belasting met € 0,05 per overnachting per jaar in 2018 stop te zetten om vervolgens in de loop van 2018 een verdere verhoging van de toeristenbelasting met uw raad te heroverwegen.

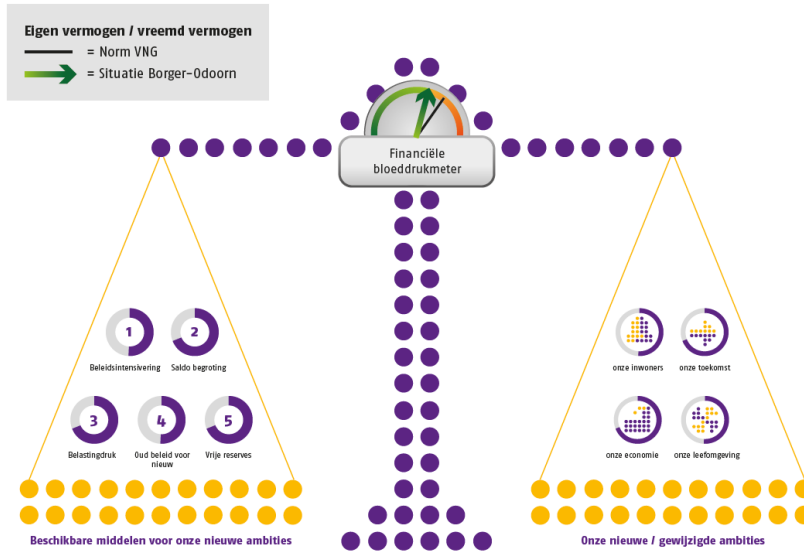
Reinigingsheffing:

In februari 2018 heeft uw raad de afvalstoffenheffing geëvalueerd. Uw raad streeft naar een verdere afvalscheiding door tariefdifferentiatie (GFT-afval goedkoper en restafval duurder). Aanvullend wil uw raad onderzoeken hoe een betere verhouding tussen het vast en variabel tarief kan worden gerealiseerd. Een voorstel voor de heroverweging van dit kader zal met de begroting 2019 aan uw raad worden voorgelegd.

7. **Meer incidenteel budget (knop 2) zorgt voor meer flexibiliteit:**

Door over een hoger incidenteel budget te beschikken zijn we beter in staat om Onze ambities te realiseren als het structurele budget niet toereikend is. De mogelijkheden om dit budget te verhogen willen we in de 2^e helft van dit jaar verkennen om zo mogelijk bij de begroting 2019 een concreet voorstel aan uw raad voor te kunnen leggen.

9. Hoe blijven we financieel gezond?

Bij de begroting 2018 heeft uw raad er bewust voor gekozen om een aantal structurele bestedingsvoorstellen incidenteel te dekken omdat de structurele financiële ruimte ontbrak. Door deze keuze was er geen beroep op de reserves nodig, uitgezonderd de vrije reserve. Hierdoor is onze financiële positie op de weegschaal nagenoeg onveranderd gebleven en zijn we er toch in geslaagd om onze ambities tot uitvoering te brengen met de middelen die daarvoor nodig zijn (er was evenwicht).

Nu onze financiële meerjarige positie is verbeterd door extra rijksbijdragen uit het gemeentefonds, zijn we in staat om de dekking van deze bestedingsvoorstellen bij deze kadernota structureel te maken.

Uit het coalitie- en bestuursakkoord zullen naar verwachting bestedingsvoorstellen volgen. Om onze financiële positie meerjarig gezond te houden kunnen we, zonder al vooruit te willen lopen op de uitkomsten hiervan, nu al stellen dat niet alle voorstellen in 1 jaar gehonoreerd kunnen worden. Onze jaarlijkse budgetten zijn hiervoor niet toereikend.

Om toch de totale jaarlijkse last te kunnen dragen is het soms noodzakelijk de bestedingsvoorstellen te faseren in de tijd. We kunnen er tevens voor zorgen dat het beroep op de middelen in knop 1 en knop 2 effectiever gecombineerd kan worden. Dit geeft ons flexibiliteit om structurele budgetten tijdelijk aan te vullen waar dit nodig is om ambities te realiseren. Hiervoor is het nodig dat knop 2 beleidsintensivering over voldoende middelen beschikt. Dit vergt een aanpassing in de financiële kaders van de gemeente (zie hoofdstuk 7).

Met andere woorden: door te faseren en de middelen van knop 1 en 2 effectiever te combineren zijn we beter in staat om Onze ambities ten uitvoer te brengen. Uw raad zal bij het coalitie- en bestuursakkoord en de daaruit voortvloeiende bestedingsvoorstellen in de begroting 2019 keuzes moeten maken. Door telkens verantwoorde keuzes te maken, blijven we financieel gezond.

Bijlage 1 - Wensen en prioriteiten vanuit vorige collegeperiode 2014-2018 (Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL))

nr.	Thema	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Onze inwoners	Verhoging budget schuldhulpverlening	p.m.	80.000
2	Onze inwoners	Lokale omroep	p.m.	p.m.
3	Onze inwoners	Opbouwwerker Veengebied 2019 Str.	79.000	
Totaal Onze inwoners			79.000	80.000
4	Onze toekomst	Burgerparticipatie		50.000
5	Onze toekomst	Bijdragen uitwerkingsmaatregelen BOCE beleidskader		p.m.
6	Onze toekomst	Organisatieontwikkeling koersbepaling 2023	p.m.	p.m.
7	Onze toekomst	Knelpunten bedrijfsvoering	p.m.	p.m.
8	Onze toekomst	Huisvesting gemeentehuis / gemeentewerf	p.m.	p.m.
9	Onze toekomst	Stelpost kapitaallast openbare verlichting	4.875	
10	Onze toekomst	Verduurzaming openbare verlichting	54.957	
Totaal Onze toekomst			59.832	50.000
11	Onze economie	Bedrijven Stimuleringsregeling deel II (50%)		55.000
12	Onze economie	Economisch Actieplan 2018-2020	p.m.	p.m.
13	Onze economie	Evaluatie toeristenbelasting	p.m.	
14	Onze economie	Open Science Hub Lofar	p.m.	p.m.
Totaal Onze economie			0	55.000
15	Onze leefomgeving	3e fase achterstallig o'houd bomen		360.000
16	Onze leefomgeving	IBOR; Informatie Beheer Openb. Ruimte		400.000
17	Onze leefomgeving	Renovatie 1 hoofdveld per jaar	50.000	
18	Onze leefomgeving	Groen: hoger budget o'houd (in 3 jaar? / 218.766 p/j)	656.300	
19	Onze leefomgeving	Inhuur archeologie	16.000	
20	Onze leefomgeving	Borger-West:		
	Onze leefomgeving	- Rolderstraat (afschr. last)	75.000	
	Onze leefomgeving	- Gronden Strijkijzer		p.m.
	Onze leefomgeving	- Panden (3) Nuisveen		584.000
	Onze leefomgeving	- Woonbestemming bedr. terrein Strengen vervalt		285.000
21	Onze leefomgeving	Centrum manager Borger		p.m.
22	Onze leefomgeving	Drouwenermond (Best. Plan)		550.000
23	Onze leefomgeving	Gebiedsagenda de Monden (vervalt 5.500 van WC?)	p.m.	p.m.
24	Onze leefomgeving	Aankopen Grond / panden Exloo	p.m.	
25	Onze leefomgeving	Onderhoudsbudget gebouwen	p.m.	
26	Onze leefomgeving	Sportcomplex Borger	p.m.	
27	Onze leefomgeving	Sportcomplex Odoorn	p.m.	
28	Onze leefomgeving	Sportcomplex 2e Exloermond	p.m.	
29	Onze leefomgeving	Verkeersaanpassing Klijndijk	p.m.	p.m.
30	Onze leefomgeving	Privatisering Zwembaden	400.000	
31	Onze leefomgeving	Omgevingswet	p.m.	p.m.
32	Onze leefomgeving	Gemeentelijke co-financiering regio deals	p.m.	p.m.
33	Onze leefomgeving	Verkoop gronden	p.m.	p.m.
Totaal Onze Leefomgeving			1.197.300	2.179.000
34	Onze portemonnee	Best.prior. EZ/ R&T/ Citta SI / Duurz.hd	110.000	
35	Onze portemonnee	Afvalstoffenheffing (evaluatie)	p.m.	
36	Onze portemonnee	Indexering	p.m.	p.m.
37	Onze portemonnee	Leningen (4X)	p.m.	p.m.
38	Onze portemonnee	OZB	p.m.	
Totaal Onze portemonnee			110.000	0
Totaal			1.446.132	2.364.000

Met betrekking onderwerp nummer 11 van de DPL, Bedrijven Stimuleringsregeling 2^e fase, wordt opgemerkt dat in de Berap 2018-I al is verwoord dat deze 2^e fase mogelijk al in Berap 2018-II moet worden gemuteerd. Onderwerp nummer 34 is in de jaren 2017 en 2018 2 x incidenteel gehonoreerd.

Bijlage 2 – Historisch verloop knop 1 en 2: “Saldo begroting” en “Beleidsintensivering”

1

Knop 1: Saldo Begroting (- = nadeel)	Totaal	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Start begroting 2018		556.401	710.257	480.357	205.983	288.638	288.638
Af: bestedingsvoorstellen structureel 2018:							
1. Lasten wegwerken achterstand wegen		-30.586	-61.172	-91.758	-122.344	-152.930	-183.516
2. Cittaslow		-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
3. Verduurzaming gemeentelijke gebouwen		-14.833	-14.833	-14.833	-14.833	-14.833	-14.833
totaal af:		-55.419	-86.005	-116.591	-147.177	-177.763	-208.349
Subtotaal stand knop 1 bij Begroting 2018		500.982	624.252	363.766	58.806	110.875	80.289
AF: Nadeel knop 2 jaarschijf 2018		-441.498					
Herziene stand knop 1 bij Begroting 2018		59.484	624.252	363.766	58.806	110.875	80.289
Wijzigingen (str.) in Berap 2018-I in juni 2018:							
- a.g.v. Jaarrekening 2017		66.500	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500
- a.g.v. mutaties Rijksbijdragen (gem.fonds)		170.000	918.000	1.445.000	1.768.000	2.278.000	2.278.000
- a.g.v overige Mutaties in Berap 2018-I		-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193
Totaal wijzigingen		71.307	819.307	1.346.307	1.669.307	2.179.307	2.179.307
Subtotaal Saldo knop 1		130.791	1.443.559	1.710.073	1.728.113	2.290.182	2.259.596
- Structureel maken 4 Bestedingsvoorstellen			-288.000	-288.000	-288.000	-288.000	-288.000
- Hogere bijdragen Gem.Regelingen			-64.256	-93.579	-134.407	-176.578	-176.578
Saldo Knop 1 (= Saldo Begroting)		130.791	1.091.303	1.328.494	1.305.706	1.825.604	1.795.018

2

Knop 2: Saldo Beleidsintensivering	Totaal	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Start begroting 2018		284.502	602.772	674.772	732.772	782.772	832.772
Af: bestedingsvoorstellen incidenteel 2018:							
1. Lokaal jaarplan R&T		-25.000					
2. Inhuur archeologie		-16.000					
3. Werkbudget burgerparticipatie		-50.000					
4. Wandelknooppuntennetwerk		-55.000	-55.000	-55.000	-55.000		
5. Veiligheid-/o'houdscontrole bomen		-45.000					
6. 2e fase achterstallig o'houd bomen		-185.000					
7. Archeologisch onderzoek Valtherschans		-10.000					
8. Opstellen nieuw GVVP		-50.000					
9. Verduurzaming gemeentelijke gebouwen		-27.000					
10. Twee Gebiedscoördinatoren		-147.000					
11. 1 fte Uitvoeringsprogramma Handhaving		-49.000					
12. 1 fte taken cluster Groen		-67.000					
totaal af:		-726.000	-55.000	-55.000	-55.000	0	0
subtotaal stand knop 2 bij Begroting 2018		-441.498	547.772	619.772	677.772	782.772	832.772
Bij: nadeel 2018 ten laste van knop 1		441.498					
subtotaal stand knop 2 bij Begroting 2018		0	547.772	619.772	677.772	782.772	832.772
Bij: ophoging budget knop 2 t.l.v. vrije reserve		250.000					
subtotaal stand knop 2 bij Begroting 2018		250.000	547.772	619.772	677.772	782.772	832.772
Af: Knelpunten o houd groen (amendement)		-100.000					
Herziene stand knop 2 bij Begroting 2018		150.000	547.772	619.772	677.772	782.772	832.772
Wijzigingen (str.) in Berap 2018-I in juni 2018:							
- a.g.v. Jaarrekening 2017		0	0	0	0	0	0
- a.g.v. mutaties Rijksbijdragen (gem.fonds)		0	0	0	0	0	0
- a.g.v overige Mutaties Berap 2018-I ('19=BOA)		-131.822	-60.000	0	0	0	0
Totaal wijzigingen		-131.822	-60.000	0	0	0	0
Subtotaal Saldo knop 2		18.178	487.772	619.772	677.772	782.772	832.772

Nadere specificatie structurele mutaties in Berap 2018-I (Knop 1)

Knop 1 (Saldo begroting) (- = nadeel)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mutaties uit Jaarrekening 2017						
- Bouwleges	21.500	21.500	21.500	21.500	21.500	21.500
- Toeristenbelasting	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
- Leges (paspoorten, rijbewijzen)	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Totaal	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500
Mutaties Rijksbijdragen:						
- Uitkering Gemeentefonds	272.000	1.207.000	2.125.000	2.839.000	3.740.000	4.131.000
- AF: Nadeel BTW-compensatiefonds	-102.000	-204.000	-306.000	-408.000	-510.000	-612.000
- AF: Behoedzaamheid (5 pnt p/j.)		-85.000	-170.000	-255.000	-340.000	-425.000
- AF: Loon-en prijsbijstelling 3 D's			-204.000	-408.000	-612.000	-816.000
Totaal	170.000	918.000	1.445.000	1.768.000	2.278.000	2.278.000
Overige mutaties Berap 2018-I						
- Mutatie 2018 Gem.eensch. Regel.	-72.063	-72.063	-72.063	-72.063	-72.063	-72.063
- Overige mutaties structureel	-93.130	-93.130	-93.130	-93.130	-93.130	-93.130
Totaal	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193
Samenvatting:						
Mutaties uit Jaarrekening 2017	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500	66.500
Mutaties Rijksbijdragen:	170.000	918.000	1.445.000	1.768.000	2.278.000	2.278.000
Overige mutaties Berap 2018-I	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193	-165.193
Totale (str.)mutaties in Berap 2018-I	71.307	819.307	1.346.307	1.669.307	2.179.307	2.179.307

Bijlage 3 – Toelichting deelnemersbijdrage Gemeenschappelijke Regelingen (GR)

GGD, RUD, VRD en Recreatieschap

In onze Begroting en Meerjarenbegroting (MJB) wordt onze deelnemersbijdrage voor een GR geraamd conform de laatst bekende gegevens van de GR zelf. Op dit moment zijn dit de bedragen die de GR'en in hun Kadernota 2019 hebben opgenomen.

In onderstaande tabel zijn de verschillen inzichtelijk gemaakt tussen de meest recente ramingen van de GR zelf en de bedragen die hiervoor in onze begroting zijn verwerkt.

Gemeensch. Regelingen	2018	2019	2020	2021	2022
GGD					
- Raming Gem.Reg.	814.945	820.866	820.866	820.866	820.866
- Onze Begroting	790.452	790.452	790.452	790.452	790.452
Verschil	24.493	30.414	30.414	30.414	30.414
Verschil jaar T-1		5.921	0	0	0
RUD					
- Raming Gem.Reg.	443.129	448.532	448.532	448.532	448.532
- Onze Begroting	398.382	405.924	414.772	426.115	426.115
Verschil	44.747	42.608	33.760	22.417	22.417
Verschil jaar T-1		-2.139	-8.848	-11.343	0
VRD					
- Raming Gem.Reg.	1.124.072	1.230.684	1.316.729	1.416.782	1.459.844
- Onze Begroting	1.130.089	1.177.089	1.224.089	1.271.089	1.271.089
Verschil	-6.017	53.595	92.640	145.693	188.755
Verschil jaar T-1		59.612	39.045	53.053	43.062
Recreatieschap					
- Raming Gem.Reg.	95.314	97.040	97.040	97.040	97.040
- Onze Begroting	86.474	87.338	88.212	89.094	89.985
Verschil	8.840	9.702	8.828	7.946	7.055
Verschil jaar T-1		862	-874	-882	-891
Samengevat (extra):					
- GGD	24.493	30.414	30.414	30.414	30.414
- RUD	44.747	42.608	33.760	22.417	22.417
- VRD	-6.017	53.595	92.640	145.693	188.755
- Recreatieschap	8.840	9.702	8.828	7.946	7.055
Totaal extra:	72.063	136.319	165.642	206.470	248.641
Verschil jaar T-1		64.256	29.323	40.828	42.171

Uit de tabel blijkt, dat in 2018 onze deelnemersbijdrage voor de 4 Gemeenschappelijke Regelingen met totaal € 72.063 moet worden verhoogd. Dit is verwerkt in onze Berap 2018-I. Omdat dit een structurele mutatie is werkt deze verhoging ook door voor de jaren 2019 t/m 2022. De mutaties zijn ook zichtbaar op bijlage 2 waarbij deze ten laste van de beschikbare middelen van knop 1 "Saldo begroting" zijn gebracht.

Werkvoorzieningsschappen EMCO en WEDEKA

In 2018 is het totaal budget voor de werkvoorzieningsschappen verhoogd tot € 500.000. De huidige begrotingen van de werkvoorzieningsschappen zijn hoger. Afhankelijk van de zienswijzen van de deelnemers op deze begrotingen, bestaat het risico dat onze deelnemersbijdragen bij de begroting 2019 zal moeten worden aangepast.

Bijlage 4 – Huidige kaders Onze Portemonnee

Jaarlijks worden de financiële kaders tegen het licht gehouden in de kadernota. Dit zijn kaders hoe we omgaan met de inkomsten en de uitgaven van onze portemonnee. Deze financiële kaders zijn leidend voor de gehele budgetcyclus. Deze kaders zijn de basis voor het opstellen van de begroting en meerjarenbegroting. Hieronder een overzicht van de huidige financiële kaders.

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
1	Begroting	Basis	Structureel sluitende begroting Conform vastgesteld beleid	
2	Beleidsintensivering (knop 2)	Incidentele bestedingsvoorstellen	Minimum bedrag bij begroting en bestuursrapportage 1	€ 250.000
3	Onvoorzien	Calamiteiten	Beschikbaar voor incidenten	€ 50.000
4	Saldo jaarrekening	Voordelig saldo	Eerst ongedaan maken onttrekking reserve begrotingssaldo. Restant naar vrije reserve.	
		Nadelig saldo	Ten laste van vrije reserve	
5	Gemeentefonds	Circulaire	Zo mogelijk obv de septembercirculaire	
		Taakmutaties, decentralisatie- en integratieuitkeringen	Reserveren in afwachting van te ontwikkelen beleid	
		Behoedzaamheid	5 punten (UF) p.j. in meerjaren begroting	
6	Financiering	Beleid	Sturing op lage rentekosten	
7	Rente	Percentage	Nieuwe investeringen	2,5%
			Reserves	2,5%
			Financieringstekort	3,5%
8	Prijsstijging	Index	Aanpassing van budgetten	0,0%
			Stelpost voor prijsstijgingen	€ 0
			Huur: conform landelijke richtlijn	
9	Bedrijfsvoering	Index	Voor cao ontwikkelingen, periodieke verhogingen en werkgeverslasten, uitgezonderd nieuwe taken	3,0%
10	Gemeenschappelijke regelingen (GR)	Exploitatie saldo	Nadelig saldo GR is een verplichte uitgave	
11	Grondexploitatie	Winstneming	Bij voordelige boekwaarde groter dan	€ 50.000
		Reserve gronden	% boekwaarde meest risicovolle plannen	50%
12	Reserves	Nog uit te voeren werken	Rente ten gunste van exploitatie	2,5%
		Kern & kader	Boekwinsten/-verliezen bij kern & kader accommodaties	
		Begrotingssaldo	Jaarlijks te onttrekken bedrag	10%
			Terugstorten bij voordelig resultaat jaarstukken	
Herstructurering	Bijdrage per gesloopte woning	€ 5.500		
		Voeding uit winstnemingen grondexploitatie en saldi jaarstukken		
13	Afschrijving	Beleid	Conform financiële verordening	
14	Projecten	Kern & kader	Normbedrag per functie en leefgebied (minder accommodaties maar beter)	
		Vastgoed & Geld	Budget jaarlijks ophogen met	€ 50.000

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
		(wegen, groen, gebouwen)	Kader voorlopig tot en met jaar	2023
		3D's (jeugd, wmo, participatie)	Budgetten sociaal deelfonds zijn taakstellend	
15	Belastingen	OZB	Jaarlijkse verhoging	1,75%
		Rioolheffing	Kostendekkend	100%
		Afvalstoffenheffing	Kostendekkend	100%
		Toeristenbelasting	Evaluatie in 2018	
		Forensenbelasting	Gekoppeld aan de toeristenbelasting	
16	Belastingdruk	Totaal OZB, rioolheffing, afvalstoffenheffing	Jaarlijkse evaluatie ontwikkeling totale belastingdruk i.r.t. hiervoor beschikbare egalisatie reserve	
17	Leges	Index	Gekoppeld aan de verhoging OZB	1,75%
18	Kapitaallasten	Vrijval	Alle vrijval ten gunste van exploitatie m.u.v. bedrijfsvoertuigen	
19	DPL (dynamische prioriteitenlijst)	Wensen en prioriteiten van het college	Bestedingsvoorstellen bij de programmabegroting en/of bestuursrapportage I	
20	Grote verschillen jaarrekening en begroting	O.a. opbrengst belastingen, bouwleges	Richtlijn: gedeelte van het verschil wordt als structureel gezien	50%